

Marknadskontrollrapport 2012

Ädelmetallarbeten

Kontroll av stämplar och finhalt

Förord

Swedac har bland annat till uppgift att skydda konsumenter vid handel av ädelmetallarbeten. Konsumenterna ska kunna veta vilken äkthet ett ädelmetallarbete har och vem som ansvarar för den äkthet som uppges. I föreliggande rapport presenteras resultat från en marknadskontroll av ädelmetallarbeten som genomfördes under 2012. Kontrollen bestod dels av en inspektion av om ädelmetallarbeten uppfyller lagstadgade krav på stämplar, dels av analyser för att kontrollera om ädelmetallarbetena håller angiven finhalt.

Målsättningen med detta tillsynsprojekt var att genom besök hos näringsidkare sprida information om regelverket på området för att på så sätt få en god efterlevnad av reglerna.

Rapporten har utarbetats av Valentina Valestany, Swedac. Olga Caratier och Valentina Valestany, Swedac, har ansvarat för planering och genomförande av marknadskontrollen.

Sammanfattning

Marknadskontrollen på ädelmetallområdet syftade främst till att undersöka efterlevnaden av ädelmetallagstiftningen. Tillsynen var till för att förhindra att ädelmetallarbeten som saknar föreskrivna stämplor eller innehåller undermåliga mängder av den ädla metallen släpps ut på marknaden. Det är viktigt att skydda konsumenterna från undermåliga ädelmetallarbeten och att förhindra att säljare/tillverkare skaffar sig konkurrensfördelar genom att inte följa reglerna. Krav på näringsidkare som yrkesmässigt handlar med ädelmetallarbeten av guld, silver, platina och palladium finns i lagen (1999:779) om handel med ädelmetallarbeten. Lagen kompletteras med förordningen (1999:780) om handel med ädelmetallarbeten samt Swedacs föreskrifter på området.

Under 2012 kontrollerades 32 företag i Gävle, Västerås, Stockholm, Järfälla, Enskede, Tyresö, Nynäshamn, Lycksele, Helsingborg, Malmö, Hallsberg, Sundsvall och en leverantör från Finland. Urvalet gjordes slumpmässigt med en viss spridning över landet. Swedac granskade 1225 ädelmetallarben av guld, silver och platina i syfte att säkerställa att produkterna uppfyller krav på stämplor, angiven finhalt och att arbetena i övrigt uppfyller kraven i ovan nämnda lag och förordning. Vad gäller stämpling upptäcktes allvarliga brister hos 7 försäljare. Enstaka brister konstaterades hos ca 4 företag. Årets marknadskontroll visade att de flesta ädelmetallarbetena i Sverige håller angiven finhalt. Resultatet indikerar dock att fler tillsyns- och informationsinsatser behövs. 2013 riktar Swedac tillsynen mot dem som inte har haft besök tidigare.

I Swedacs arbete inom ädelmetallområdet ingår även att sprida information om regelverket. Swedac har bland annat funnits representerad som utställare på mässan "Precious" i Stockholm.

Innehållsförteckning

Inledning	5
<i>Syfte</i>	5
<i>Regler och förutsättningar för tillsynsverksamhet på området</i>	5
<i>Försäljning av ädelmetallarbeten</i>	5
Genomförande	6
<i>Metod – platsbesök och återbesök</i>	6
<i>Urval och avgränsningar</i>	6
Resultat	7
<i>Geografisk omfattning och antal besökta verksamheter</i>	7
<i>Granskning av ädelmetallarbeten</i>	7
<i>Analys av finhalt</i>	7
<i>Ackrediterat kontrollorgan</i>	8
Slutsatser	8
Utskick till försäljare	10

Inledning

Syfte

Projektets syfte var att undersöka om de ädelmetallarbeten som finns på marknaden uppfyller lagstiftningens krav på stämplarna och finhalt. Resultatet från kontrollen kommer att beaktas som underlag för inriktning och utförande av kommande marknadskontroller på ädelmetallområdet.

Regler och förutsättningar för tillsynsverksamhet på området

Regler om handel med arbeten av guld, silver, platina och palladium finns i lagen (1999:779) om handel med ädelmetallarbeten. Lagen kompletteras med förordningen (1999:780) om handel med ädelmetallarbeten samt Swedacs föreskrifter på området.

Enligt 21 § förordningen (1999:780) om handel med ädelmetallarbeten ska Swedac utöva tillsyn över efterlevnaden av regelverket. Bestämmelserna och befogenheterna för tillsyn finns i 13-15 §§ lagen (1999:779) om handel med ädelmetallarbeten. Tillsynen ska huvudsakligen vara inriktad på de näringsidkare som yrkesmässigt befattar sig med ädelmetallarbeten. Det innebär i praktiken att om Swedac upptäcker att en försäljare av ädelmetallarbeten inte uppfyller föreskrivna krav påtalas detta skriftligen för försäljaren. Då Swedac fått in uppgifter som visar att näringsidkaren utfört de korrigeringar som erfordras vidtas inga ytterligare åtgärder. Om en näringsidkare, trots påpekande och påminnelser, inte vidtar rättelse, kan Swedac meddela de förelägganden och förbud som behövs för att föreskrivna krav ska efterlevas. Ett sådant föreläggande eller förbud får förenas med vite.

Swedac kan med stöd av förordningen (1999:780) fastställa och ta ut avgifter för registrering av namnstämplarna. För närvarande finns ca 1300 aktiva namnstämplarna registrerade i Swedacs namnstämpelregister. Det finns inte några särskilt anslagna medel för marknadskontroll inom ädelmetallområdet. Swedacs marknadskontroll på ädelmetallområdet finansieras genom den årliga avgift som innehavare av registrerade namnstämplarna betalar till Swedac för registerhållningen.

Försäljning av ädelmetallarbeten

Med ädelmetallarbeten avses arbeten av guld, silver, platina eller palladium. Ett ädelmetallarbete av guld ska innehålla minst 375 tusendelar fint guld, vilket motsvarar 9 karat. Ett ädelmetallarbete av silver ska innehålla minst 800 tusendelar fint silver, platina ska innehålla minst 850 tusendelar fin platina och palladium ska innehålla minst 500 tusendelar fin palladium. Ädelmetallarbeten av guld eller platina på ett gram eller mer ska vid saluhållande eller försäljning vara försedda med ansvarsstämplarna i form av en finhaltsstämpel och en namnstämpel eller finhaltsstämpel och en kontrollstämpel. I Sverige är det frivilligt att stämpla ädelmetallarbeten av silver. Det finns inga krav på stämpling av palladium.

Genomförande

Metod – platsbesök och återbesök

Swedac genomför årliga marknadskontroller på ädelmetallområdet. Dessa kontroller bedrivs i projektform. Det aktuella projektet liknar till formen och genomförande tidigare projekt. Marknadskontrollprojektet 2012 gick ut på att undersöka om de arbeten som finns på marknaden uppfyller lagens krav på finhalt och stämplarna.

För att inhämta den information från näringsidkarna som behövdes för att genomföra projektet besöktes ett antal försäljare, tillverkare, importörer, grossister m.m. De flesta försäljarna har fått ett brev om kommande marknadskontrollbesök, se bilaga 1. Vissa besök var dock oanmälda.

Tillsammans med brevet fick näringsidkarna information om att marknadskontrollen var en del av Swedacs tillsynsverksamhet. Swedac meddelade också i utskicket att Swedac tänker stickprovsmässigt besöka näringsidkare som yrkesmässigt befattar sig med ädelmetallarbeten för att granska ädelmetallarbetens stämplarna och finhalt.

Två inspektörer från Swedac utförde uppdraget. Besöken inleddes med information om lagstiftningens krav vad gäller stämplarna och bakgrunden till att dessa krav ställs. I samband med de inledande samtalen delades informationsmaterialet ut, innehållande bland annat tillämplig lagtext, infobroschyrer, stämpelnyckel m.m. Därefter gjordes ett stickprovsmässigt urval av ädelmetallarbeten på plats. Kontrollen av dessa bestod av okulär besiktning av om arbetena uppfyller lagstadgade krav på stämplarna. Observationerna vid marknadskontrollbesöket noterades i en direktrapport som lades upp i ett ärende. Swedac genomförde återbesök hos de försäljningsställen där bristerna fanns.

Vissa ädelmetallarbeten inköptes för granskning av finhalten genom förstörande provning. Swedac upphandlade de tjänster som behövs för att genomföra kupellationsanalys för ädelmetallarbeten av guld och titreranalys för ädelmetallarbeten av silver. De berörda underrättades om resultaten av finhaltsanalysen genom brev med bifogad kopia av analysrapporten.

I Swedacs arbete inom ädelmetallområdet ingår att sprida information om regelverket. Swedac var bland annat representerad som utställare på mässan "Precious" som anordnades på Älvsjömässan i Stockholm i slutet av augusti och början av september 2012. Besökarna fick bland annat information om reglerna på området. Swedac granskade ädelmetallarbeten hos några utställare som var representerade på mässan.

Urval och avgränsningar

Urvalet gjordes på ett sådant sätt att verksamheter där marknadskontroll inte gjordes tidigare valdes ut i första hand. Detta gjordes i syfte att åstadkomma så brett urval som möjligt. I projektet ingick också uppföljning i de fall där kontrollen visade att verksamheterna inte uppfyller föreskrivna krav. Därför gjorde Swedac återbesök hos de näringsidkare där bristerna upptäcktes vid Swedacs tidigare tillsyn.

Resultat

Geografisk omfattning och antal besökta verksamheter

Swedac granskade tillverkare, importörer, grossister, återförsäljare m.m. i Gävle, Västerås, Stockholm, Järfälla, Enskede, Tyresö, Nynäshamn, Lycksele, Helsingborg, Malmö, Hallsberg, Sundsvall och en leverantör från Finland. Sammanlagt besöktes 32 försäljningsställen. Av dessa var 31 verksamheter som besöktes för första gången och ett (1) företag som följdes upp sedan Swedacs marknadskontroll år 2011.

Granskning av ädelmetallarbeten

Swedac granskade ädelmetallarbeten av guld, silver och platina. En del av dessa smycken var sammansatta ädelmetallarbeten av guld och silver. Vad gäller stämpling av ädelmetallarbeten granskade Swedac 1225 föremål.

Övervägande del av smyckena kommer från de stora svenska leverantörerna såsom Guld Carlsén, Svedbom, Iduna, Schalins, Guldbolaget m.m. De importerade ädelmetallarbetena kommer bland annat från Tyskland, England, Finland, Italien, Indien, Egypten, Mellanöstern m.m. De flesta ädelmetallarbetena är stämplade med godkända svenska eller utländska namnstämplor. De godkända utländska namnstämplorna är registrerade i andra EU-länder. En del ädelmetallarbeten var stämplade med den svenska kontrollstämpelein, kattfoten.

Stickprovskontrollen visade att de flesta smycken är stämplade med finhaltsstämpel och godkänd namnstämpel eller finhaltsstämpel och kontrollstämpel. Av de 32 kontrollerade försäljningsställen konstaterade Swedac allvarliga brister hos 7 försäljare och enstaka brister hos 4 företag. Vissa av de besiktigade ädelmetallarbetena på dessa ställen saknade godkända stämplor. Exempelvis var ädelmetallarbeten av guld stämplade med endast finhaltsstämpel. Som regel importeras sådana produkter från länder utanför EU. En del ädelmetallarbeten var stämplade med svenska namnstämplor som saknar ram runt omkring bokstäverna. Sådana namnstämplor är inte förenliga med lagstiftningens krav på hur en svensk namnstämpel ska vara utformad.

Försäljare uppmanades att gå igenom hela sortimentet för att identifiera de ädelmetallarbeten som inte uppfyller kraven. Bristerna åtgärdades genom att dessa föremål stämplades med egen namnstämpel, eller skickades till leverantören för stämpling med leverantörens namnstämpel, eller till ett kontrollorgan för stämpling med kontrollstämpel.

Analys av finhalt

Vid marknadskontrollen köpte Swedac 2 ädelmetallarbeten av silver för att granska om smyckena innehåller undermängder av den ädla metallen. Analysen visade att ädelmetallarbetena innehöll 935-945 tusendelar fint silver. Smyckena var stämplade med finhaltsstämpelein 925.

Swedac köpte 5 ädelmetallarbeten av guld för att kontrollera finhalten genom kupellationsanalys. Analysen visade att de ädelmetallarbeten som var stämplade med finhaltsstämpeln 18K innehöll 751-754 tusendelar fint guld. Ett halsband som var stämplat med finhaltsstämpeln 9K innehöll 376 tusendelar fint guld. En ring var stämplat med finhaltsstämpeln 21K och enligt analysen innehöll 876 tusendelar fint guld. Ett ädelmetallarbete från Indien var stämplat med 14K som motsvarar 585 tusendelar fint guld. Kupellationsanalysen visade dock att smycket innehöll 722 tusendelar fint guld, vilket motsvarar 17K. Swedac kan konstatera att de analyserade ädelmetallarbetena uppfyller kraven vad gäller den uppgivna finhalten.

Ackrediterat kontrollorgan

I Sverige sker kontrollstämpling av ädelmetallarbeten i ett öppet system med fri konkurrens mellan ackrediterade kontrollorgan. Swedac har hittills ackrediterat tre kontrollorgan, varav SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut är det enda som återstår inom området. En kontrollstämpel visar att ädelmetallarbetet har genomgått en opartisk kontroll av mängden ädelmetall, d.v.s. en bestämning av finhalten. Marknadskontrollen visade att en del av de ädelmetallarbeten som finns på marknaden är stämplade med den svenska kontrollstämpeln (kattfoten). Vissa försäljare föredrar, istället för registrering av egen ansvarsstämpel, att skicka ostämplade ädelmetallarbeten till kontrollorganet för kontrollstämpling. En del svenska tillverkare anser att det är mer pålitligt att stämpla ädelmetallarbeten med både namnstämpeln och kontrollstämpeln. De tillverkare som har varit verksamma länge inom branschen uppger att deras kunder begär att ädelmetallarbetena ska stämplas med både namnstämpeln och kontrollstämpeln.

Kontrollen av finhalten hos ädelmetallarbeten kräver avancerade tekniska metoder. Därför kan kontrollen endast utföras av laboratorier som har nödvändig utrustning för detta ändamål. Vad gäller granskning av finhalten hos ädelmetallarbeten anlät Swedac det ackrediterade kontrollorganet SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut. Swedac upphandlade de tjänster som erfordras för att genomföra analyserna.

Slutsatser

Detta marknadskontrollprojekt syftade framför allt till att undersöka efterlevnaden av ädelmetallagstiftningen. Tillsynen var till för att förhindra att ädelmetallarbeten som saknar föreskrivna stämplor eller innehåller undermängder av den ädla metallen släpps ut på marknaden. Det är viktigt att skydda konsumenterna från underhaltiga ädelmetallarbeten och att förhindra att säljare skaffar sig konkurrensfördelar genom att inte följa reglerna. Den stickprovsmetod som används vid kontrollerna är av förenklad typ. Men den ger bra indikationer på möjliga problem med underhalter och avsaknaden av föreskrivna stämplor. I förekommande fall leder det till klargörande kontakter med försäljarna och tillverkarna.

För att nå bestående förändringar och förbättringar i verksamheterna förutses att den tillsynade både förstår, vill och kan göra de förändringar som krävs och samtidigt motiveras för uppgiften.

Sedan Swedac inledde sina marknadskontroller har efterlevnaden av reglerna blivit allt bättre. Den första marknadskontrollen, som genomfördes 2003, visade att det saknades korrekta stämplat på 90 procent av kontrollerade föremål, medan den senaste kontrollen visade på felaktigheter hos enstaka ädelmetallarbeten. Swedac konstaterar att övervägande del av de besökta verksamheterna uppfyller lagstiftningens krav på stämpling av ädelmetallarbeten.

Swedac kan konstatera att utvecklingen går i rätt riktning, även om det fortfarande finns brister i hur de besökta näringsidkarna efterlever lagstiftningens krav på området. Bidragande orsaker till de brister som noteras är sannolikt okunskap om bestämmelserna från försäljarens sida. Det finns tillverkare och importörer som tror att det inte längre behövs några stämplat alls. Den obligatoriska kontrollstämplingen har visserligen försvunnit, men krav på stämpling finns fortfarande kvar. I övrigt tyder resultaten på att de näringsidkare som har varit länge i branschen har generellt bättre rutiner vad gäller stämpling av ädelmetallarbeten. Tillsynen visade också att de ädelmetallarbeten som finns på marknaden håller angiven finhalt.

Utskick till försäljare

Marknadskontroll av ädelmetallarbeten

Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac) är en statlig myndighet som är utsedd av regeringen att utöva tillsyn över handel med ädelmetallarbeten. Swedac kontrollerar efterlevnaden av de krav som framgår av lagen (1999:779) om handel med ädelmetallarbeten.

För att uppfylla lagens krav måste ädelmetallarbeten av guld och platina bland annat vara försedda med finhaltsstämpel, en stämpel som anger finhalt, och antingen en namnstämpel eller kontrollstämpel, vilka garanterar att den uppgivna finhalten är korrekt.

För närvarande planerar Swedac årets tillsynsaktiviteter. Vi kommer bland annat att stickprovsmässigt besöka näringsidkare som yrkesmässigt befattar sig med ädelmetallarbeten. SWEDAC har för avsikt att granska ädelmetallarbetens stämplat och finhalt.

Syftet med marknadskontrollen är att försöka säkerställa att de ädelmetallföremål som finns till försäljning håller uppgiven finhalt och är försedda med de stämplat lagen kräver så att konkurrens kan ske på lika villkor i branschen och att konsumenterna kan handla tryggt. Swedac hoppas att marknadskontrollen främst blir ett tillfälle då Ni känner att Ni får möjlighet att ställa frågor till personer som dagligen arbetar med det gällande regelverket.